
HVA TJENER BONDEN? 1990-2014

NOTAT 1-2014

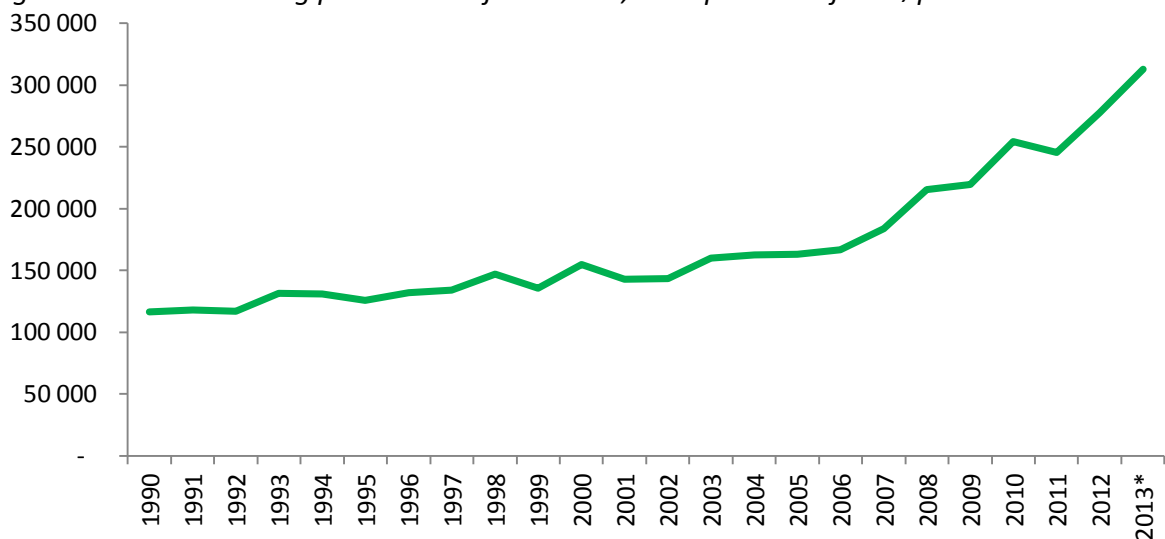
SAMMENDRAG: *Ulike beregningsprinsipper og kilder gir stor variasjon både i hva som er inntektsnivået og hvordan inntekten i jordbruket utvikler seg over tid. Dette har konsekvenser når inntektssituasjonen i sektoren skal beskrives, og ikke minst når bondens inntekt og inntektsutvikling skal sammenlignes med andre grupper.*

Inntektsvilkårene i jordbruket er helt sentralt for å forstå debatten om norsk jordbrukspolitikk fordi det sier noe hvordan de politiske målsettingene med matproduksjonen kan nås. Dette notatet presenterer en gjennomgang av ulike måter å beregne inntekter på i jordbruket.

Vederlag til arbeid og egenkapital, inkl. verdien av jordbruksfradraget

Får si noe om hvorvidt målene med jordbrukspolitikken nås, brukes såkalte resultatmål. Ett av disse resultatmålene heter "Vederlag til arbeid og egenkapital, inkludert verdien av jordbruksfradraget" og er et mål på inntekt¹. I figur 1 vises inntektsutviklingen per årsverk i jordbruket slik den ofte presenteres med dette målet fra Landbruksdepartementet. Figuren bygger på tall fra Totalkalkylen og viser resultatmålet Vederlag til arbeid og egenkapital, inkl. verdien av jordbruksfradraget. Ifølge disse tallene var årsverksinntekt i jordbruket i 2013 nær 315 000 kroner, og den har økt med nesten 90 prosent i perioden 2006-2013.

Figur 1: Inntektsutvikling per årsverk i jordbruket, LMD presentasjon. Løpende kr

Kilde: Totalkalkylen 2014

Ofte er det slik som i figuren over, at Vederlag til arbeid og egenkapital, inkludert verdien av jordbruksfradraget" presenteres som en samlet sum på inntekt i jordbruket. Summen består av tre komponenter som alle har innvirkninger på inntektsdannelsen i jordbruket. Verdien av jordbruksfradraget er et skatteteknisk virkemiddel med potensiell inntektseffekt i de tilfeller dette medfører redusert skatt. Vederlag til egenkapital er godtgjørelse for den egenkapitalen som næringa sjøl bidrar med. Vederlag til arbeid er sektorens arbeidsinntekt, og den

¹ Vederlag til arbeid og egenkapital = Driftsoverskudd (produksjonsinntekter (inkl. tilskudd) - produksjonskostnader) + utgifter til leid hjelp - jordbrukets andel av gjeldsrenter og kår.

summen som best kan sammenlignes med lønn. Verdien av jordbruksfradraget finnes i Totalkalkylen, mens de to andre summene er det ikke publisert noen egen utregning for.

Egenkapitaldekning

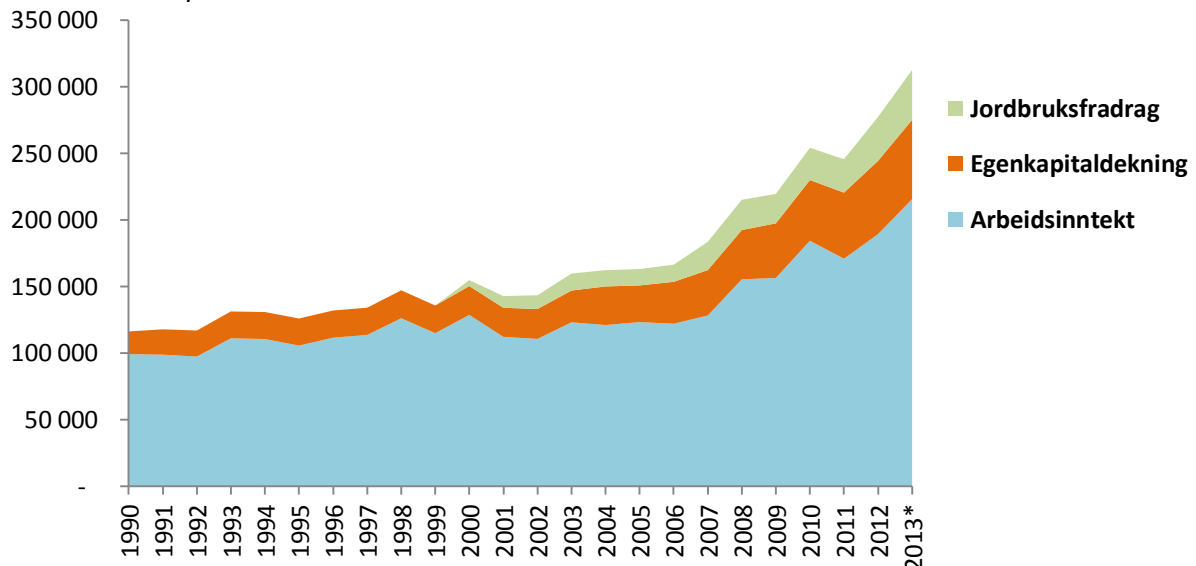
Når selvstendig næringsdrivende investerer av egne midler i virksomheten, legges det til grunn at denne kapitalen skal ha en avkastning. Avkastningskravet vil variere både i forhold til risiko, næring, interesser, personlig tilknytning og mange andre forhold, men det er ikke uvanlig å kreve 10-15 prosent avkastning på egenkapitalen som investeres. Dette avhenger av mange forhold. I Totalkalkylen opereres det med to beregningsprinsipper for egenkapitalen, og det eksisterer derfor to tallserier. En er basert på historisk kost, og en er beregnet ut fra inflasjonsjusteringer (omtales som *prisjustert saldo* i Totalkalkylen).

Avkastningskravet på egenkapitalen er som sagt vanskelig å fastsette og vil variere. Vi har for enkelhets skyld lagt til grunn en egenkapitaldekning, altså en forventet avkastning, på fem prosent. Noen vil hevde at denne er for høy, andre vil hevde at denne er for lav. Dekningen av egenkapital trekkes deretter ifra summen *Vederlag til arbeid og egenkapital* for å få fram summen vederlag til arbeid², også kalt arbeidsinntekt.

Egenkapital, historisk kost

Figur 2 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital inkludert jordbruksfradraget, inndelt i de ulike summene.

Figur 2: Jordbruksfradrag, egenkapitaldekning historisk kost og arbeidsinntekt, gjennomsnitt per årsverk. Løpende kr.

Kilde: Totalkalkylen, 2014

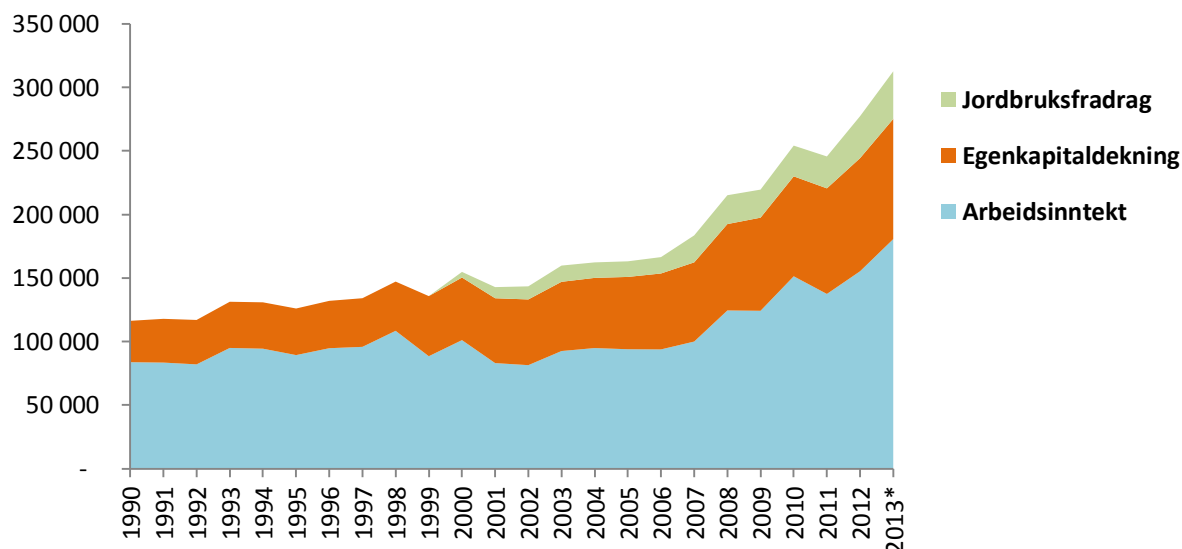
Egenkapital, inflasjonsjustert

Figur 3 under viser den samme inndelingen av inntekt som i figur 2, men nå med en beregning av egenkapitaldekningen på fem prosent basert på Totalkalkylens tallserie der egenkapitalen er beregnet med inflasjonsjusteringer (prisjustert saldo). Denne måten å

² Det er beregnet realrente for avkastning på egenkapitalen

inflasjonsjusterte beregninger av egenkapitaldekning på, får konsekvenser for nivået på arbeidsinntekten til bonden fordi verdien på egenkapitalen øker i forhold til historisk kost.

Figur 3: Jordbruksfradrag, egenkapitaldekning prisjustert saldo og arbeidsinntekt, gjennomsnitt per årsverk. Løpende kr

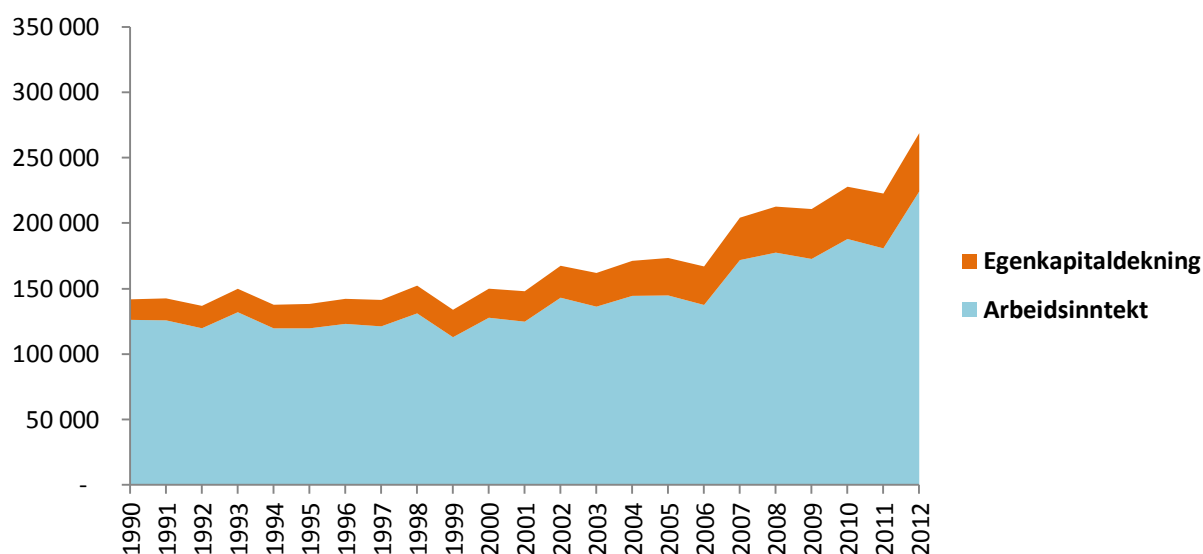

Kilde: Totalkalkylen, 2014

Driftsgranskingene

I neste figur vises samme utregningsmåte med utgangspunkt i tallmateriale fra Driftsgranskingene. Dette er en omfattende database med regnskap fra mellom 800 til 1000 gardsbruk. Til forskjell fra tallmateriale i Totalkalkylen, som er basert er anslag og beregninger på totalnivå, baserer Driftsgranskingene seg på faktiske regnskapstall fra gardsbruk. Jordbruksfradraget er ikke inkludert i disse tallene. Egenkapitalen er beregnet med historisk kost.

Figur 4: Egenkapitaldekning og arbeidsinntekt, gjennomsnitt per årsverk. Løpende kr

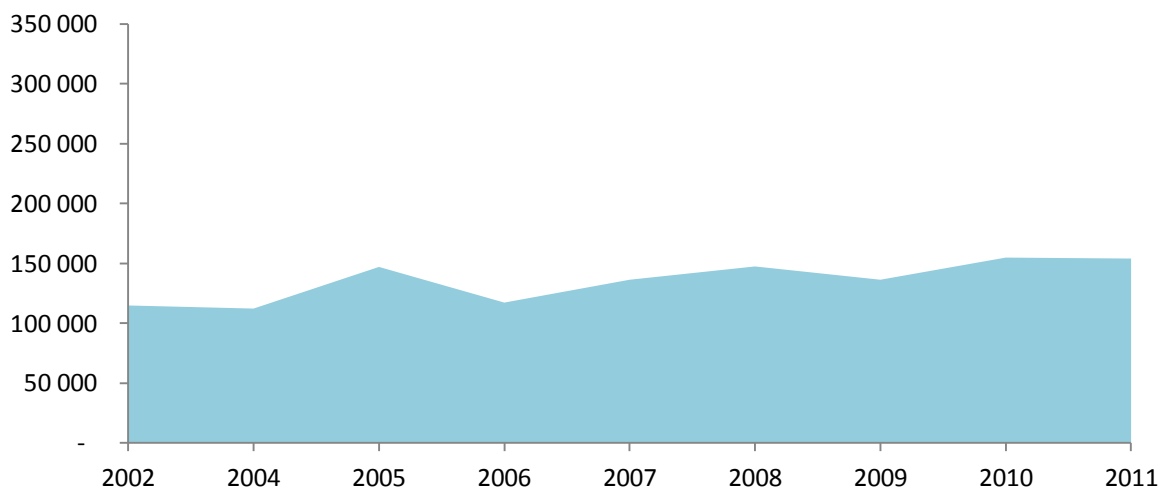

Kilde: Driftsgranskingene

Næringsinntekt SSB

Figur 4 viser Statistisk Sentralbyrås oversikt over gjennomsnittlig næringsinntekt per bruker i perioden 2002-2011. Som Driftsgranskingene, baserer SSB-statistikken seg på faktiske tall men beregninger ikke Vederlag til arbeid og egenkapital. SSB beregninger *næringsinntekt*, som er produksjonsinntekter (inkludert tilskudd)) minus kostnader ved produksjon, inkludert avskrivninger. Tallene viser resultatet per bruk.

Figur 5: Gjennomsnittlig næringsinntekt per bruk. Løpende kr

Kilde: SSB 2014

Som vi ser varierer inntekten i jordbruket mye, ettersom hvilke beregningsprinsipper og kildegrunnlag som legges til grunn. Vederlag til arbeid og egenkapital inkl. jordbruksfradraget viser ei årsverksinntekt på nærmere 312 000 kr i 2013, mens tall fra SSB per bruk gir en næringsinntekt på omlag 150 000 kroner per bruk i 2011. Beregninger av egenkapitaldekning viser en arbeidsinntekt per årsverk på mellom 200 000 og 150 000 kroner.

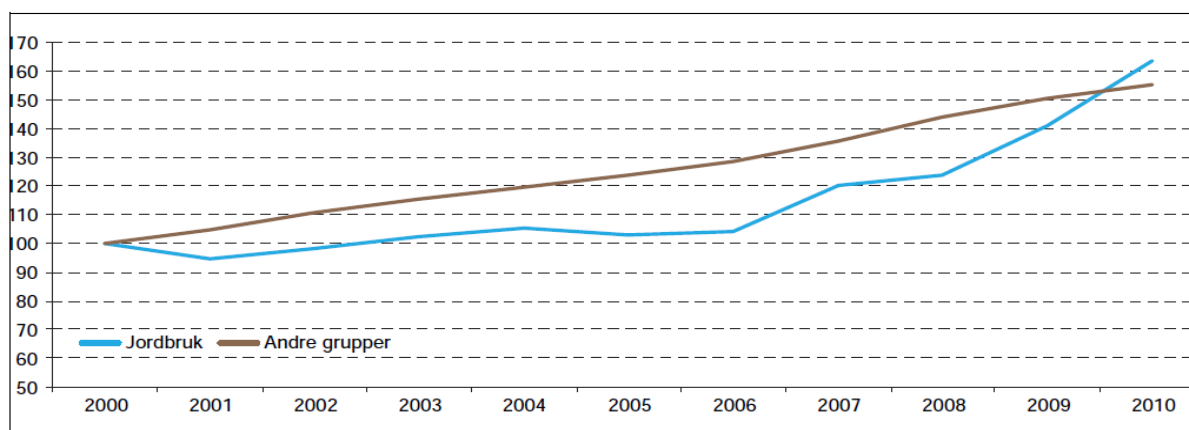
Inntektssammenligning med andre grupper

Ulike måter å presentere inntektsnivå og inntektsutvikling i jordbruket på, er svært relevant når bondeinntekt både skal beskrives, og ikke minst, sammenlignes med andre grupper. Dette har store konsekvenser for hva slags politisk budskap som formidles, politikernes forståelse av hvordan egen politikk virker, og til slutt, vurdering av hvordan egen politikk henger sammen med uttalte målsettinger.

Vi skal nå gå videre med disse inntektstallene, og sammenligne arbeidsinntekt per årsverk i jordbruket med gjennomsnittlig lønnsutvikling i Norge de siste 20 årene. Fra myndighetshold hevdes det ved gjentatte anledninger at norske bønder de siste årene har hatt en større inntektsvekst enn andre grupper. Dette er en virkelighetsbeskrivelse som mange både i, og utenfor, jordbruksnæringa i liten grad kjenner seg igjen i. Noe av årsaken til dette er at sammenligninger av inntekt ikke baserer seg på sammenlignbare inntekter.

I Landbruksmeldinga, Stortingsmelding 9 (2011-2012), presenterer myndighetene inntektsutviklingen som vist i figuren under. Figuren viser inntektsutvikling som en indeks der år 2000 er satt til 100.

Figur 7: Inntektsutvikling i jordbruket og andre grupper. LMD presentasjon. Løpende kr

Figur 4.16 Inntektsutviklingen i jordbruket*, indekser 2000=100.

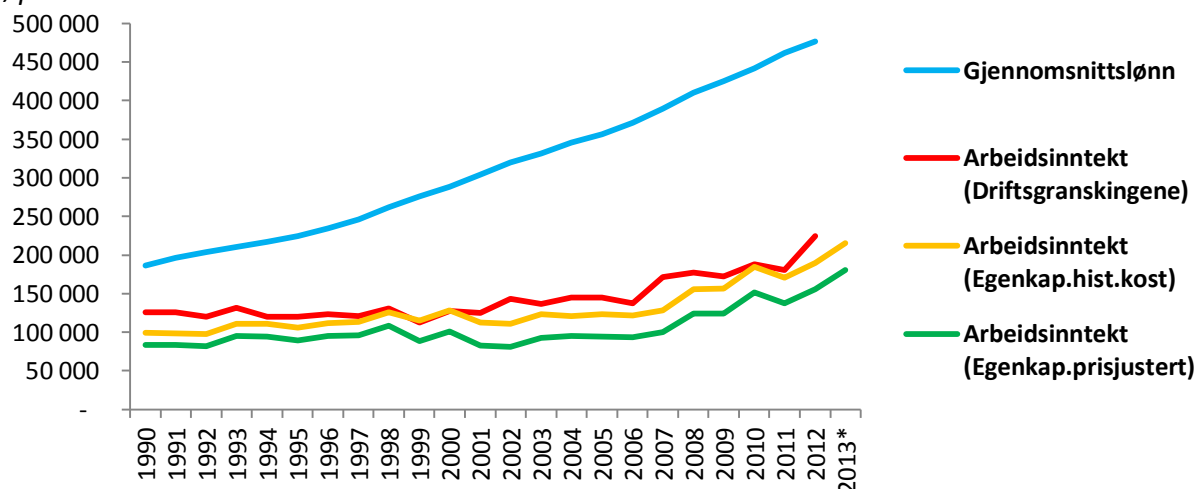
* Tall for jordbruket inkluderer verdien av jordbruksfradraget ved ligningen.

Kilde: St. meld. 9-2011-2012, s. 109

Figuren gir inntrykk av at jordbruket de siste årene har hatt en sterkere inntektsutvikling enn andre grupper. Denne måten å sammenligne inntekter, på gir et feilaktig bilde. Bondens inntekt, "vederlag til arbeid og egenkapital, inkludert jordbruksfradraget", er i denne figuren sammenlignet med arbeidstakeres lønn. Kapitalinntekter og eventuelle skattefradrag og endringer i disse inkluderes ikke i tallene som viser andre gruppers lønn, mens de inkluderes i de tallene som brukes til å beskrive bondens inntektsutvikling.

I figuren under vises en inntektssammenligning av gjennomsnittlig lønn per årsverk i Norge, og bondens arbeidsinntekt per årsverk beregnet på de ulike måtene vist ovenfor, der både jordbruksfradraget er utelatt og det er beregnet en egenkapitaldekning på fem prosent. For å sammenligne mest mulig like inntektsbegreper, holdes derfor skattetekniske ordninger utenfor samt at det beregnes en avkastning på egenkapitalen i jordbruket. Dette er en riktigere måte for å sammenligne arbeidsinntekter og lønn på tvers av sektorer.

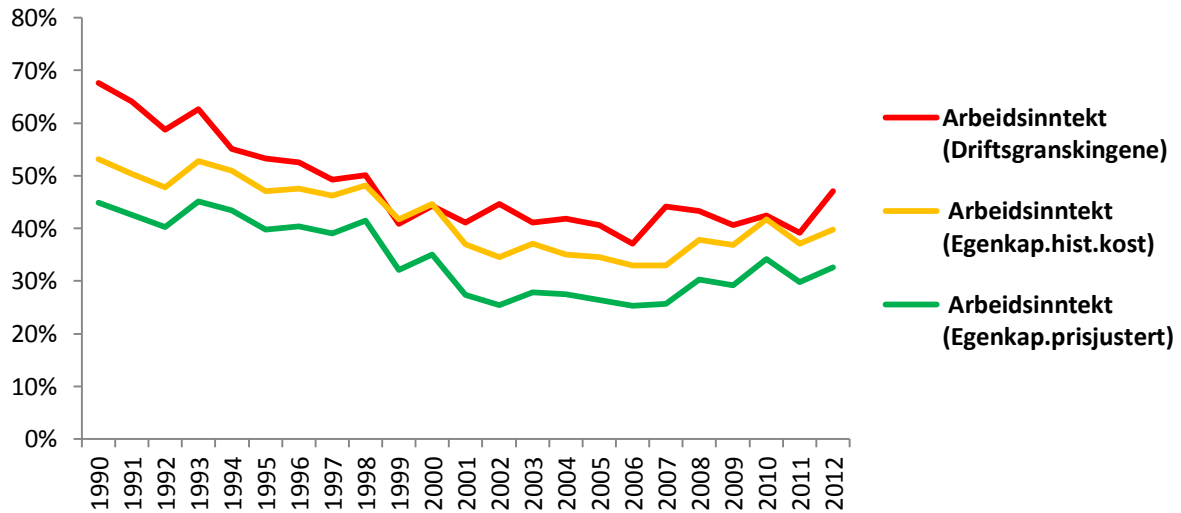
Figur 8: Gjennomsnittlig lønn per årsverk i Norge og arbeidsinntekt per årsverk i jordbruket. Løpende kr

Kilde: SSB, Totalkalkylen, Driftsgranskingene

I figuren under vises den samme utviklingen, der bondens ulike mål for arbeidsinntekt ses som prosentandel av gjennomsnittslønn i Norge i perioden 1990-2013.

Figur 9: Bondens arbeidsinntekt som prosentandel av gjennomsnittlig lønn i Norge

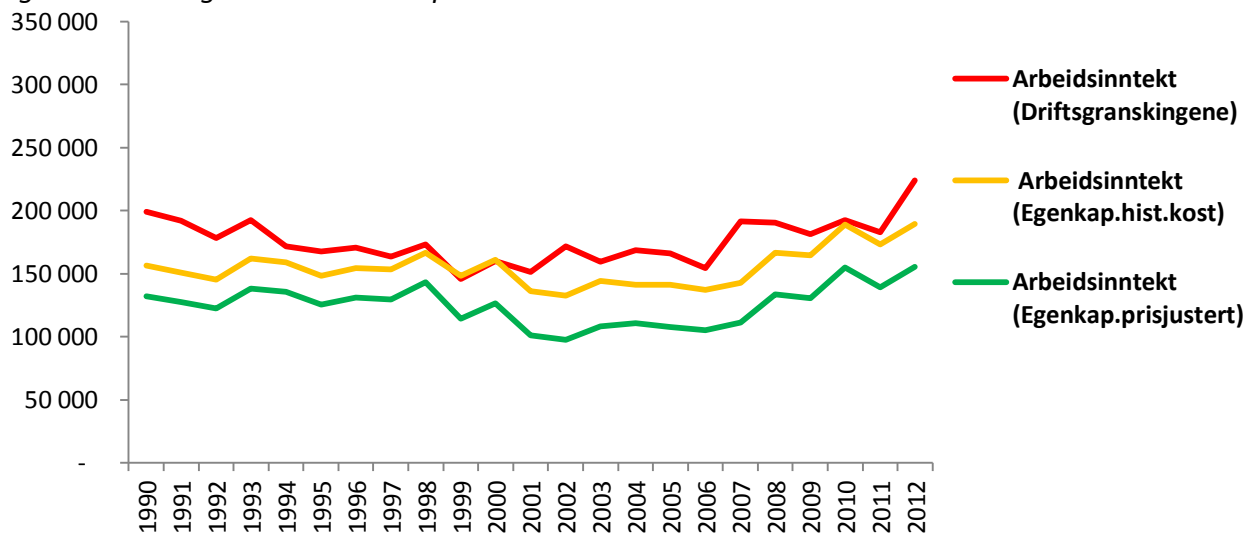

Kilde: SSB, Totalkalkylen, Driftsgranskingene

Utvikling i faste kroner

I figuren under vises en samla utvikling av bondens arbeidsinntekt per årsverk, men nå inflasjonsjustert i faste 2012-kr.

Figur 6: Utvikling i arbeidsinntekt per årsverk. Faste 2012-kr

Kilde: Totalkalkylen, Driftsgranskingene

De ulike måtene å beregne inntekter på i jordbruket gir ulike tall, men utviklingen over tid viser samme trend: At avstanden mellom årsverksinntekt i jordbruket og gjennomsnittslønn øker.

Kilder

Vederlag til arbeid og egenkapital

http://nilf.no/statistikk/totalkalkylen/2011/BMposter/Totalkalkylen-Post000B-Vederlag_arbeid_og_egenkap

Vederlag til arbeid og egenkapital, Driftsgranskingene NILF

Årsverk i jordbruket

http://nilf.no/statistikk/totalkalkylen/2011/BMposter/Totalkalkylen-Post5801-Aarsverk_i_jordbruket

Skattefradrag i jordbruket

http://nilf.no/statistikk/totalkalkylen/2011/BMposter/Totalkalkylen-Post4900-Inntektsverdi_for_skatt

Bokført egenkapital, hist. kost

<http://nilf.no/statistikk/totalkalkylen/2011/BMposter/Totalkalkylen-Post3607-Egenkapital>

Bokført egenkapital, prisjustert saldo

<http://nilf.no/statistikk/totalkalkylen/2011/BMposter/Totalkalkylen-Post370D-Egenkapital>

Næringsinntekt per bruker

<http://.ssb.no/jordbruk> Tabell: 04984: Næringsinntekt fra jordbruk for brukere

Gjennomsnittslønn, SSB

http://statbank.ssb.no/statistikbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/hovedtabellHjem.asp&KortnavnWeb=nr

Notatet er utgitt av Alliansen ny landbrukspolitikk, og skrevet av Svenn Arne Lie.

Nettside for Alliansen ny landbrukspolitikk: landbruksalliansen.no